

NOTAT

Til: Mattilsynet
Dato: 04.02.2026
Deres ref: 2026/2012
Saksnr.: 26/00085

Innspill til revidert handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler

NIBIO viser til høring datert 7. januar 2026 fra Mattilsynet, om å gi innspill til revidert handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler. Innspill er sendt Mattilsynet i digital form for høringen 4. februar.

Innspillet er faglig koordinert av divisjon for bioteknologi og plantehelse.

Kommentarene følger spørsmålene slik de er fordelt til enkelte kapitler/deler av høringen. Gjeldende notat gjengir NIBIOs innspill.

Kommentarer til kapittel 1 Innledning og bakgrunn?

Hverken eller

Kommentar: Det står under 1.1 at «planen gir også en omtale av krav i direktivet om bærekraftig bruk av plantevernmidler som er gjennomført i norsk forskrift. Dette er gjort for at handlingsplanen skal gi en helhetlig dokumentasjon for gjennomføring av direktivet». Det ville vært ryddig om de kapitlene som (også) er ment til bruk for å beskrive oppnåelse av direktivet kunne være merket med dette. I den svenske handlingsplanen (2023-2027) er gjeldende direktivartikkel anmerket i kapitteloverskriftene og dermed også i innholdsfortegnelsen for planen. Til en høring er det nyttig å vite hvilke kapitler som følger av direktivet.

Kommentarer til kapittel 2 Status?

Hverken eller

Kommentar: Generelt for 2 Status: Strukturen til Handlingsplanen er forvirrende i den forstand at Status-kapittelet er først og det er uklart hvor selve handlingsplanen starter. Det kan vurderes å flytte Status til et sluttkapittel, eller som et vedlegg. Handlingsplanen kan gjerne starte med «2 Mål».

I avsnitt 2.1 Omsetningsstatistikk og risikoindikatorer er det ikke angitt noen beskrivelse av risikoindikatorer, så overskriften kan endres til «2.1. Omsetningsstatistikk». Indikatorene er beskrevet i kapittel 15. De norske risikoindikatorer for helse- og miljø bruker 1996/1997 som referanseår – er dette fortsatt relevant? Videre bør en i 2.1. skille mellom lavrisikomidler og de tradisjonelle kjemiske plantevernmidlene. Hvis ikke vil denne statistikken leses feil.

Under 2.6 «Miljøavgift» sies det at «Avgiften har derfor trolig mindre betydning for forbruket av slike preparater». Det bør her vurderes å si noe om hva en skal gjøre med det, som et tiltak. Blant annet hadde det vært naturlig å vurdere forbud mot Hobbypreparater slik som det er gjort i noen andre europeiske land.

I 2.8 «Prosjekter i handlingsplanperioden 2021-2025» ser det ut til at en ikke bare omtaler prosjekter finansiert av handlingsplanen. Dette bør være tydelig og dersom en velger å omtale noen som ikke er finansiert av Handlingsplanen bør det være tydelig hvorfor akkurat de som er nevnt velges ut og ikke andre.

Kommentarer til kapittel 3 Mål?

Negativ

Kommentar: Utkastet til handlingsplan fastsetter et overordnet mål om å redusere avhengigheten av plantevernmidler og redusere risikoen for negative virkninger på helse og miljø. Målformuleringen er bred og fokuserer på en generell risikoreduksjon, i tråd med intensjonene i EUs direktiv. Planen understreker at tiltakene skal bidra til å redusere avhengigheten av kjemiske plantevernmidler, med hovedvekt på bruk i landbruket. Delmålene bør imidlertid skrives om og det bør legges mer vekt på målet om å «Redusere avhengighet av plantevernmidler», altså utvikle (forskning og innovasjon), godkjenne (myndighetene) og ha kunnskap om hvordan disse alternativene best tas i bruk av norske dyrkere. Eksempler på alternative midler og metoder er biologisk kontroll (alle de biologiske kontrollmetodene), biotekniske metoder (f.eks signalstoffer/ luktstoffer), fysisk bekjempelse (f.eks. mekanisk bekjemping, utestenging og fjerning av skadeorganisme, vanndampbehandling). I tillegg kommer presisjonsplantevernet som kan kombinere digitale løsninger med midler om metoder nevnt over. Alt dette bør ifølge NIBIO inn i delmålene.

Både i dette kapitlet og i flere av de andre kapitlene bør det skrives noe om de såkalte Low Risk Plant Protection Products (LRPPP). Se for eksempel her:

https://food.ec.europa.eu/system/files/2017-09/pesticides_sup_low-risk-ppps.pdf

Planen har to sidestilte mål: Redusere avhengighet av plantevernmidler og Redusere risiko for helse og miljø (ifølge Innledningen; men her under Mål kommer de to i omvendt rekkefølge). Tiltak for å redusere risiko for helse og miljø dominerer gjennom hele dokumentet og målet om å Redusere avhengighet av plantevernmidler, altså utvikle og ta i bruk alternativene er tonet veldig ned. Dette må balanseres i mye større grad. Om norsk matproduksjon skal opprettholdes, vil reduksjon av avhengigheten kreve at brukerne har tilgang til kostnadseffektive alternative midler og metoder som kan erstatte de kjemiske plantevernmidlene som fases ut. Handlingsplanen fokuserer på at slike tiltak skal fremmes og informeres om, men det trengs konkrete tiltak som innebærer utvikling og prøving av alternative midler og metoder.

Delmålene (kapittel 3) er ikke kvantitative og oppnåelsen av dem er dermed vanskelig å måle. De fleste delmålene er knyttet til å Redusere risiko for helse og miljø og er rettet mot vann (drikkevann, overflatevann, grunnvann), men det savnes mål for jord, jordkvalitet og jordhelse. Jorden er første resipient for plantevernmidler i jordbruket og mottar høyere plantevernmiddeldoser enn vannkildene. Et av problemene er mangelen på grenseverdier for plantevernmidler i jord. Det trengs også å utvikles bedre risikoindikatorer for blandingstoksisitet av plantevernmidler på jordlevende organismer. Etablering av grenseverdier i jord vil være svært nyttig for risikovurdering etter jordkartlegging, slik som i norske JordVAAK så vel som i oppfyllelsen av EUs Soil Monitoring Law. Det savnes også egne delmål for risikoredusering ved eksponering av plantevernmidler for pollinatorer og andre nytteorganismer, samt mennesker.

Vi anbefaler derfor at hvert kapittel får egne delmål, og at tiltakene bygger opp under disse målene. Det kan også vurderes å samle mål og tiltak i et eget kapittel, jmf. slik de har løst dette i den svenske handlingsplanen (2023-2027). Dette vil sette tiltakene inn i en kontekst med delmål.

Det faktum at både omsetningen av plantevernmidler og helserisikoindikatoren har økt, er et tydelig signal om at dagens virkemidler ikke er tilstrekkelige. Den uendrede avgiften siden 2005 adderer til dette bilde og kan svekke Norges troverdighet i arbeidet med å nå egne og internasjonale miljømål. Hvis man skjeler til den danske handlingsplanen (2022-2026), så har Danmark et uttalt mål om å oppnå "rekordlave negative konsekvenser" (record-low negative impacts) fra bruk av plantevernmidler. Dette målet er konkretisert gjennom en spesifikk, kvantitativ målsetting: Den nasjonale "Pesticide Load Indicator" (PLI) skal reduseres til 1.43 innen 2025. Dette representerer en betydelig skjerpelse fra den forrige planperiodens mål på 1.96, og signaliserer en forsterket politisk ambisjon og en klar, tallfestet

forpliktelse. Danmark har også et uttalt mål om å redusere bruken av glyfosat i sitt landbruk, og har f.eks. innført et forbud mot bruk av glyfosat til nedsviing i fôrvekster.

Etablering av tilsvarende PL indikator i Norge, som bedre uttrykker de aktive stoffenes direkte miljøbelastning, kan gjøre det enklere å fokusere på å redusere bruken av de aktive stoffene med høyest samlet risiko. Danmark benytter sin indikator til å skaffe seg oversikt over de aktive enkeltstoffene med størst beregnet samlet miljøbelastning, slik at innsatsen kan settes inn for å begrense bruken av disse. I Norge er Mattilsynets statistikk kun laget/offentliggjort på klassenivå, og ikke på aktivt stoff-nivå, og kan derfor ikke brukes til å si noe om miljøbelastningen av hvert enkelt aktivt stoff.

Kommentarer til kapittel 4 Finansiering og oppfølging av handlingsplanen?

Hverken eller

Kommentar: Kapitlene som omhandler selve Handlingsplanen med mål og tiltak bør mest mulig samles og ikke være oppbrutt. Det kan derfor vurderes å flytte beskrivelse av Finansiering og oppfølging til 1 Innledning og bakgrunn.

Kommentarer til kapittel 5 Integrert plantevern?

Negativ

Kommentar: I innledningen bør en være mer presis på definisjonen av IPV og de 8 prinsippene slik de er skrevet i direktivet Norge implementerte i 2015. Deretter bør omtalen knyttes til disse prinsippene. Også IPV veilederne som NIBIO og NLR har skrevet for et betydelig antall plantekulturer bør nevnes i dette kapittelet. Slik kapittelet er skrevet nå framstår det som ustrukturert. Dette gjelder også tiltakene som bør skrives om.

Eksempel på hva man innledningsvis kan skrive om IPV og de 8 prinsippene: IPV tar utgangspunkt i åtte prinsipper: 1) Bruk av preventive tiltak som blant annet vekstskifte, planter som er resistente mot og frie for skadegjørere, riktig gjødsling, vanning og drenering, beskytte og fremme nytteorganismer. 2) Overvåke skadeorganismene, vurdere skadeterskler og i samråd med veileder. 3) Beslutte om det må gjøres tiltak. 4) Ikke-kjemiske metoder skal alltid foretrekkes hvis de er tilstrekkelig effektive. Dette kan være biotekniske metoder (f.eks. signalstoffer), biologisk kontroll og fysisk bekjempelse (f.eks. mekanisk bekjemping, utestenging og fjerning av skadeorganisme, termisk bekjempelse/bruk av vanndamp). 5) Hvis en likevel bruker kjemisk metode skal sprøytemiddelet ha lavest mulige bivirkninger på menneskelig helse og miljø. 6) og dosene og antall behandlinger så små, få og presise (presisjonssprøyting) som mulig. 7) Anti-resistens strategier for kjemiske plantevernmidler skal brukes. 8) Bonden skal til slutt evaluere om tiltaket har virket.

Videre bør det skrives noe om presisjonsplantevern. Dette er et voksende område som kan by på betydelig reduksjon i bruk av kjemiske plantevernmidler. Danmark vil i sin handlingsplanperiode utrede mulighetene for å fremme bruk av presisjonssprøyting, inkludert å vurdere obligatoriske krav. Samtidig videreføres ordningen med "innovationslandbrug", der nye IPV-løsninger testes i praksis for å demonstrere effekten på både avhengighet av plantevernmidler og økonomi. Danmark har valgt ut tre spydspissgårder som skal drive innovasjonstesting i praksis. Dette kan være gode eksempler til etterfølgelse også i Norge.

Kommentarer til kapittel 6 Godkjenning av plantevernmidler?

Negativ

Kommentar: Kapitlet har krysskoblinger til flere av de andre kapitlene, og det kan med fordel vurderes å innlemme kapittel 6 i disse, f.eks. i kapittel 11 og 12, slik at ikke tilnærmet like tiltak gjentas i ulike kapitler. En del av teksten kan inngå i «Status»-kapitlet.

Både i dette kapitlet og i flere av de andre kapitlene bør det skrives noe om Low Risk Plant Protection Products (LRPPP; lavrisikomidler). Det bør innledes noe om hva dette er og hvor mange som finnes på EUs liste versus de som er godkjente i Norge. Se for eksempel her: https://food.ec.europa.eu/system/files/2017-09/pesticides_sup_low-risk-ppps.pdf

Følgende setning bør revideres med bakgrunn i vitenskapelig artikkel på temaet «Mattilsynet vurderer at forskjellen i hovedsak skyldes færre søknader om godkjenning av slike preparater» (les biologiske plantevernmidler). Se for eksempel denne artikkelen: Kvakkestad, V., Gwynn, R., Sundbye, A., Klinge, I. 2020. Authorization of microbial plant protection products in the Scandinavian countries: a comparative analysis. Environmental Science and Policy, 106: 115–124. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2020.01.017>

Kapittel 6.1. Antimikrobiell resistens: Antimikrobiell resistens mot azoler er et eksempel på at bruk av plantevernmidler og biocider må ses i sammenheng, da aktive stoff som er azoler benyttes på begge områder.

Kommentarer til kapittel 7 Opplæring?

Positiv

Kommentarer til kapittel 8 Omsetning av plantevernmidler?

Positiv

Kommentar: Et bra kapittel og gode tiltak. Ulovlig netthandelen bør antagelig følges opp med kontroller.

Kommentarer til kapittel 9 Informasjon og holdningsskapende tiltak?

Hverken eller

Kommentar: Det informasjons- og holdningsskapende arbeidet bør også inneholde arbeid knyttet til bruk av alternative midler og metoder til kjemiske plantevernmidler. Her er det spesielt viktig å holde fast ved at dersom en skal følge IPV prinsippene så er kjemiske plantevernmidler «siste valget» etter at de andre vurderes til at de ikke virker/ ikke virker tilfredsstillende. Det må også formidles at alternativene oftest ikke gir umiddelbar effekt slik som en er vant til med de kjemiske plantevernmidlene. Kunnskap om bruken av alternative midler og metoder kan derfor kreve en annen type kunnskap og kompetanse. Videre bør det settes søkelys på informasjons- og holdningsskapende arbeid knyttet til presisjonsplantevern. Et voksende område som kan by på betydelig reduksjon i bruk av kjemiske plantevernmidler.

Kapittel 2 beskriver at gjennomsnittlig omsetning av hobbypreparater økte med 56 prosent i perioden 2020–2024 sammenlignet med forrige periode, noe som i stor grad forklares med økt salg av eddiksyre og jernsulfat, og at målet fra forrige periode om å redusere bruken av kjemiske hobbypreparater ikke er nådd. Selv om eddiksyre og jernsulfat kanskje kan karakteriseres som mer elementære ugrasmidler (men de er ikke definert som lavrisikomidler), så er økningen i bruk av hobbypreparater antagelig et tegn på en økt overgang fra manuell bekjempelse til kjemisk bekjempelse. Tiltakene rettet mot hobbybrukere i kapittel 9 er uforandret fra den gamle Handlingsplanen. Hvis målene ikke ble nådd i forrige planperiode må det antagelig iverksettes ytterligere tiltak nå for å redusere bruken av hobbypreparater, eller fokusere enda bedre på informasjon om alternative metoder for ugrasbekjempelse og/eller tiltak som bidrar til bedre overlevelse av pollinatorer. Et tiltak kan være å forby bruken av plantevernmidler til hobbybruk, eventuelt med unntak av de som er definert som lavrisikomidler - slik Sverige har valgt å gjøre.

Kommentarer til kapittel 10 Forekomst av kroniske og akutte effekter av plantevernmidler i Norge?

Positiv

Kommentar: *Kunnskapsnotatet på plantehelseområdet* som er under utarbeiding p.t. av NIBIO, viser til en ny studie som viser at ansatte i veksthus får i seg plantevernmidler (påvist i urin) selv om de følger alle regler for verneutstyr og håndteringsfrister. Studier peker dessuten på at yrkeseksponering endrer det mikrobiologiske mangfoldet i tarm og nese, noe

som kan gi økt sårbarhet for allergier og infeksjoner. Dette er et sterkt argument for å kreve en gjennomgang av dagens sikkerhetsrutiner. Kobling av data fra elektroniske sprøytejournaler direkte mot nasjonale helseregistre for å avdekke langtidseffekter kan også vurderes.

Forskning viser at sub-optimale doser av soppmidler, dvs. dose som ikke dreper soppen, faktisk kan øke produksjonen av mykotoksiner (soppgifter) på grunn av stressrespons hos soppen. Dette er en risiko som bør adresseres i planen.

Antibiotikaresistens (AMR) i blomsterproduksjon: Det er funnet ekstremt høye nivåer av AMR-gener i luft i blomsterveksthushus sammenlignet med grønnsaksveksthushus. Dette er en risiko som bør adresseres i planen.

Kommentarer til kapittel 11 Riktig bruk av plantevernmidler og spredeutstyr?

Hverken eller

Kommentar: 11.1 Journalkrav: Her bør det skrives noe om digital sprøytejournal.

11.2. Funksjonstesting: I tillegg til funksjonstesting av bakkegående droner bør det også skrives noen om funksjonstesting/ mulig funksjonstesting av luftbårne droner. Det bør også skrives noe om det pågående ISO-arbeidet knyttet til «Data driven IPM».

11.3. Digitalisering og smart teknologi: Her omtales det mest om flyvende droner. Det bør også sies noe om bakkegående droner, samt løsninger med sensorsystemer på sprøytebom og beslutningsmodeller. ISO- arbeidet nevnt over er også aktuelt her. Tiltaksplanen var veldig lang og kan med fordel konkretiseres/ spisses.

Kommentarer til kapittel 12 Jord, vannmiljø og drikkevann?

Hverken eller

Kommentar: Problemomfanget er godt belyst i kapittelet, men det savnes omtale av risiko for jord og vann ved plantevernmiddelbruk i skogbruket, og i områder utenfor landbruket (t.d. jernbane, veier, park og anlegg). Kryssbruk av identiske aktive stoff i biocider brukt i trebeskyttelse, algekontroll mm. kunne vært synliggjort; et samarbeid mellom Mattilsynet og Miljødirektoratet på området kan være nyttig.

Nytt i denne utgaven av handlingsplanen er søkelys på å kartlegge plantevernmidler med PFAS og økt oppmerksomhet rundt metabolitter generelt, og PFAS-metabolitten TFA spesielt. Det er bra. Men jordhelse er derimot noe stemoderlig behandlet. Jordkartlegging i Norge synliggjorde at potetområder hadde flest funn av plantevernmidler, mens de høyeste konsentrasjonene ble påvist i jord fra bærproduksjon. Dette indikerer at en større innsats bør

rettes mot kartlegging av plantevernmidler i miljøet i slike dyrkingsområder i Norge. Soppmidler som er utbredt brukt i potet, grønnsaks- og bærproduksjonen går under radaren når Norge fokuserer vannovervåkingen på kornområder.

Noen utbredte midler, som glyfosat, inkluderes sjelden i rutineovervåkingen fordi analysen krever spesialanalysemetoder og er fordyrende.

Ytterligere jordervervåking som dekker flere av de mest brukte midlene kan anbefales.

Vi anbefaler å identifisere områder som krever spesielt oppmerksomhet i norsk landbruk. Kunnskapsnotatet på plantehelseområdet (2026, under utarbeiding) vil vise til en del funn som bør inkluderes i det videre arbeidet, f.eks knyttet til klima, jordsmonn, enkeltkulturer og risikovurderinger.

Det kan også være aktuelt å identifisere områder som krever spesielt oppmerksomhet innenfor skogbruket, så vel som utenfor landbruket. Sverige har i sin handlingsplan (2023-2027) identifisert tre områder for spesiell innsats; 1) Bruk av ugressmidler i høstsådde vekster, fordi bruken skjer i en periode med større risiko for avrenning til overflatevann; 2) Bruk av midler som er skadelige for pollinerende insekter: Dette er et direkte svar på den økende bekymringen for tap av biologisk mangfold; og 3) Bruk av midler med virkestoffer som er kandidater for substitusjon: Dette er stoffer som EU har identifisert som spesielt farlige, og hvor målet er å erstatte de med tryggere alternativer. Sverige har dessuten valgt ut ni aktive stoff som skal følges spesielt i planperioden. Det kan være nyttig også i Norge å målrette innsatsen mot sannsynlige problemområder.

Kommentarer til kapittel 13 Risikoreduksjon i særlige områder?

Hverken eller

Kommentar: Det er fire forslag til tiltak. Minst tre av dem handler om pollinatorer. Det ville her vært naturlig å nevne behov for økt kunnskap om biologisk kontroll av skadedyr ved hjelp av naturlig forekommende fiender (bevaringsbiologisk kontroll) i disse områdene. Dette vil være svært viktig når mange kjemiske plantevernmidler fases ut uten at det finnes alternativer. Videre bør nytteorganismer defineres. Blant nytteorganismene finnes i alle fall disse: 1) naturlige fiender til skadegjørere (predatorer, parasitoider og mikroorganismer (sopp, bakterier, virus) og 2) pollinatorer.

Tiltak for å øke kunnskapen om plantevernmidlers effekt på mikrobiomer og non-target organismer i jord og vann – utenom pollinatorer og nytteinsekter - og også effekt på økologisk status i bekker/vann kunne vært fremhevet.

Se også kommentar under kapittel 14.

Kommentarer til kapittel 14 Håndtering og lagring av plantevernmidler og behandling av emballasje og rester?

Hverken eller

Kommentar: Overskriften til kapittel 14 henviser til «behandling av emballasje og rester». Det fremstår av teksten at restene det er snakk om i hovedsak gjelder avfallsrester fra veksthus? Men direktivet gjør det klart at det egentlig dreier seg om *plantevernmiddelrester*. Det vil være ryddig å ha et eget underavsnitt (eksempelvis i kapittel 13) som omhandler håndtering av organisk avfall fra veksthus. Et tilsvarende underavsnitt om behov for kunnskap om rester av plantevernmidler i kompost, bioest og i tillegg *organiske gjødselvarer* er også formålstjenlig, med tilhørende tiltak. Disse temaene hører ikke naturlig inn under kapittelet om «Håndtering og lagring av plantevernmidler».

Når det gjelder håndtering av avfall fra veksthus, kan det vurderes å inkludere tiltak som omhandler kunnskap om håndtering av avfall også fra plantesentre og planteskoler etc. Omsetning av importerte planter innebærer at det organiske avfallet potensielt inneholder rester av plantevernmidler benyttet før eksport til Norge. Selv om det finnes regler for håndtering av avfallet, kan det nok være behov for økt kunnskap både blant de som omsetter og de som kjøper planter.

Kommentarer til kapittel 15 Indikatorer?

Positiv

Kommentar: I omsetnings og bruksstatistikken bør en nå vurdere å skille mellom tradisjonelle kjemiske plantevernmidler, LRPPP og basisstoffer for å kunne analysere på endring i bruk mellom disse.

Kommentarer til Vedlegg 1: Definisjoner og ordforklaringer?

Positiv

Kommentar: Under Integrert plantevern bør en også skissere de 8 prinsippene.

Kommentarer til Vedlegg 2: Prosjekter som er støttet med tilskudd i handlingsplanperioden 2021-2025?

Positiv

Kommentar: Vi synes det er nyttig med en slik oversikt over prosjekter som ble gjennomført i forrige planperiode.

Har du generelle kommentarer til planen eller kommentarer til forhold som ikke er omtalt i et bestemt kapittel?

Hverken eller

Kommentar: En del av teksten i høringsutkastet til ny handlingsplan bærer preg av at teksten ikke er lest kritisk igjennom av fagpersoner med god kompetanse på IPV og de 8 prinsippene? Dette bør gjennomgås.

Det er mye god refleksjon i Statuskapittelet og i de innledende tekstene til hvert handlingsplantema, men tiltakene står ikke alltid i samsvar med tekst. Kunnskapen som er oppnådd i handlingsplanprosjektene i den foregående planperioden kunne vært brukt mer aktivt til å utforme nye tiltak og mål.

Ellers vil vi foreslå:

- **Økt tilgang til og kunnskap om alternative midler og metoder for den norske bonden.**
Dersom en skal få ned bruken av tradisjonelle kjemiske plantevernmidler **må vi** sørge for at alternative midler og metoder utvikles, godkjennes og brukes av den norske bonden. Dette krever forskning og utvikling på området, deling av kunnskap om disse midlene og metodene, men også at myndighetene er mer proaktive i forhold til regelverk og godkjenning knyttet til dette.
- **Etabler et moderne og kvantifiserbart reduksjonsmål.**
Inspirert av Danmark kan man bevege seg fra generelle målformuleringer til et konkret, målbart og tidsbestemt reduksjonsmål. En norsk versjon av den danske belastningsindikatoren (PLI) kunne gjort det enklere å målrette tiltakene mot plantevernmidler med størst risiko i miljøet.
- **Identifiser og prioriter spesifikke, nasjonale risikoområder.**
Etter svensk forbilde kan det vurderes å i tillegg identifisere 2-3 nasjonale innsatsområder der risikoen er størst, eller der potensialet for forbedring er mest betydelig. Dette vil kanskje sikre en mer effektiv bruk av ressurser enn en generell tilnærming, samtidig som man kan identifisere og hensynta det som er viktig for norske forhold og samtidig norsk matproduksjon.
- **Etabler en helhetlig verdikjede for regeletterlevelse.**

En vellykket strategi krever at ny kunnskap omsettes til praktisk rådgivning og understøttes av et troverdig og risikobasert tilsyn. En styrking av alle ledd, fra kunnskapsutvikling og rådgivning til kontroll, vil være avgjørende for å lykkes med implementeringen av IPM og andre risikoreduserende tiltak.

Med vennlig hilsen

Per Stålnacke

Forskningsdirektør, NIBIO